

Nr 70

Kungl. Maj:ts proposition angående mångfaldigande av litterära och konstnärliga verk inom utbildningsväsendet, m. m.; given Stockholms slott den 9 mars 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

INGVAR CARLSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner att staten utger ersättning i enlighet med ett avtal om skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande. Enligt avtalet får lärarna vid bl. a. grundskolan, gymnasieskolan och lärarutbildningsanstalterna rätt att i viss utsträckning fotokopiera eller på annat sätt mångfaldiga litterära och konstnärliga verk samt fotografier. I ersättning härför betalar staten till företrädare för berörda upphovsmän m. fl. i regel 1 öre per kopiesida. För budgetåret 1973/1974 beräknas denna ersättning utgå med 1,2 milj. kr.

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 9 mars 1973.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTTSSON, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Carlsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *mångfaldigande av litterära och konstnärliga verk inom utbildningsväsendet, m. m.* och anför.

I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 219) har jag anmält att jag avser att senare förelägga Kungl. Maj:t förslag till avtal angående kopiering inom skolväsendet och vissa andra läroanstalter. Jag anhåller nu att få ta upp denna fråga.

Kopior i någon form ur böcker, tidningar och tidskrifter, ur andra litterära eller konstnärliga verk samt av fotografier används sedan en längre tid i viss utsträckning som läromedel inom utbildningsväsendet. I vad avser litterära och konstnärliga verk, till vilka upphovsrätt gäller, har till stöd för kopieringen åberopats 11 § första stycket lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Detta stycke i 11 § lyder: »Av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk. Vad sålunda framställts må ej utnyttjas för annat ändamål.» I fråga om fotografier till vilka rätt föreligger enligt lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild (fotografilagen) har på motsvarande sätt åberopats 5 § i denna lag. Denna paragraf lyder: »Av fotografisk bild må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk. Vad sålunda framställts må ej utnyttjas för annat ändamål.»

Framställning av kopior har fått en sådan omfattning att man från skilda håll börjat sätta i fråga huruvida nämnda bestämmelser utgör en tillräcklig laglig grund för kopieringsverksamheten. Frågan har uppmärksamats av bl. a. universitetskanslersämbetet (UKÄ) och skolöverstyrelsen (SÖ). Med skrivelse den 12 december 1966 överlämnade ämbetsverken till Kungl. Maj:t en av professorn Svante Bergström på uppdrag av ämbetsverken utförd utredning av vissa upphovsrättsliga frågor i samband med undervisning. I denna utredning föreslås bl. a. att förhandlingar om en avtalsreglering av de upphovsrättsliga frågorna

på undervisningens område kommer till stånd. Ämbetsverken hemställde i skrivelsen att Kungl. Maj:t vidtog åtgärder för att skyndsammast få de i utredningen framlagda förslagen genomförda.

Med anledning härav tillkallades 1967 två sakkunniga¹ med uppdrag att förhandla om en avtalsreglering av de upphovsrättsliga frågorna på undervisningsområdet.

Som ett led i de sakkunnigas arbete utförde SÖ 1968 en stickprovsundersökning rörande omfattningen av kopieringen inom skolväsendet. Av undersökningen har ansetts framgå att ungefär 150 miljoner kopior framställdes under läsåret 1968/1969. Av kopieringen avsåg drygt 60 % läroböcker, arbetshäften och annan undervisningslitteratur, ca 8 % facklitteratur, ca 3 % officiellt tryck, ca 3 % enskilt tillfälligt tryck, ca 14 % tidningar och tidskrifter, ca 3 % skönlitteratur, ca 1 % noter, ca 1 % konstverk och ca 2 % fotografier.

I maj 1971 överlämnade de sakkunniga ett utkast (en modell) till avtal om skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande. Utkastet avser utbildningsanstalter som är underställda SÖ och vars kostnader bestrids av det allmänna. I fråga om universiteten och övriga utbildningsanstalter under UKÄ:s tillsyn fortsätter de sakkunniga sitt arbete.

På grundval av de sakkunnigas utkast har förhandlingar förts mellan företrädare för staten, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet, å ena, samt följande organisationer, nämligen Sveriges författarförbund, Läromedelsförfattarnas förening, Svenska bokförläggareföreningen, Svenska tidningsutgivareföreningen, Tidningarnas arbetsgivareförening, Svenska journalistförbundet, Föreningen Svensk fackpress, Fackförbundspressens samorganisation, Bildleverantörernas förening, Svenska fotografernas förbund, Pressfotografernas klubb, Konstnärernas riksorganisation, Föreningen Svenska tecknare, Föreningen Svenska tonsättare, Föreningen Svenska populärauktörer, Svenska musikförläggareföreningen, Sveriges Radio AB och Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM), å andra sidan. Förhandlingarna har lett fram till att ett avtal har ingåtts mellan staten och de nyss nämnda organisationerna om skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande.

Parterna har även enats om vissa protokollsanteckningar vilka fogats som bilaga till avtalet. Dessa anteckningar är avsedda att tjäna som vägledning vid tillämpningen av avtalet. I en annan bilaga till avtalet ges vissa bestämmelser om redovisning av mångfaldigande enligt avtalet. Avtalet jämte bilagor torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Bakgrunden till det ingångna avtalet är att det råder en stor osäkerhet om den exakta innebörden i den kopieringsrätt som tillkommer

¹ Justitierådet Torwald Hesser, ordförande, och professorn Svante Bergström.

lärare enligt 11 § första stycket upphovsrättslagen resp. 5 § fotografilagen. Det råder dock allmän enighet om att utbildningsväsendet behöver ha möjlighet att kopiera i större omfattning än som kan ske enligt dessa bestämmelser. Avtalet är inte avsett att frånta lärarna deras rätt att kopiera enligt bestämmelserna i upphovsrättslagen resp. fotografilagen. En förutsättning för avtalet är dock att staten i annan ordning än genom ändring i upphovsrättslagen och fotografilagen skall verka för att lärarna frivilligt skall avstå från att för sin undervisning utöva kopieringsrätt enligt 11 § första stycket upphovsrättslagen resp. 5 § fotografilagen och i stället kopiera endast enligt bestämmelserna i avtalet (4 § i avtalet).

Avtalet avser grundskolan, särskolan och gymnasieskolan samt alla andra statsunderstödda kommunala och landstingskommunala läroanstalter under SÖ:s tillsyn. Avtalet omfattar också lärarhögskolor och andra lärarutbildningsanstalter under SÖ:s tillsyn samt specialskolan, arbetsmarknadsutbildning i s. k. AMU-center, sjöbefälsskolor och alla andra statliga läroanstalter under SÖ:s tillsyn.

Avtalet gäller alla slag av litterära och konstnärliga verk samt fotografier, i den mån de är skyddade enligt upphovsrättslagen resp. fotografilagen. Det omfattar alltså t. ex. läroböcker, arbetshäften, Sveriges Radios programhäften, kartor, översättningar av utländska verk, antologier, noter, tavlor, konsthantverk och tidnings- och tidskriftsartiklar. I den mån skydd enligt nämnda lagar inte föreligger, har lärarna liksom hittills en obegränsad rätt att kopiera. Så är fallet t. ex. om upphovsrätten utgått, dvs. om 50 år förflutit från upphovsmannens död. Så är också fallet med sådant offentligt tryck till vilket upphovsrätt inte föreligger enligt 9 § upphovsrättslagen. Till sist nämnt slag av tryck hör f. n. det som utgivits av kommittén (U 1968: 44) för television och radio i utbildningen eller av utredningen (U 1971: 13) angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet. I prop. 1973: 15 med förslag till godkännande av vissa internationella överenskommelser på den intellektuella äganderättens område m. m. föreslås att upphovsrätt fr. o. m. den 1 juli 1973 skall föreligga även till verk som framställts hos myndighet för undervisning. Vid bifall till detta förslag får utbildningsväsendets behov av att kunna kopiera ur verk som framställts av nämnda kommitté eller utredning för undervisning tas upp till särskild prövning.

Enligt 3 § i avtalet faller under avtalet alla utgivna verk och fotografier i fråga om vilka den person, som äger upplåta kopieringsrätt (rättsinnehavaren), bemyndigat avtalsslutande organisation att på hans vägnar upplåta kopieringsrätt. Under förhandlingarna har alla organisationerna fått fullmakt att för medlemmars räkning upplåta rätt till kopiering. Fullmakterna gäller alla medlemmar som inte uttryckligen förbjuder sin organisation att upplåta sådan rätt. Det anförda innebär

bl. a. att avtalet inte omfattar verk eller fotografi vars rättsinnehavare inte är medlem i avtalslutande organisation och inte heller givit sådan organisation fullmakt att upplåta rätt till kopiering enligt avtalet. Avtalet omfattar inte heller verk eller fotografi i fråga om vilka rättsinnehavaren — trots att han är medlem i någon av organisationerna — förbjudit organisationen att upplåta rätt till kopiering enligt avtalet. Dessa begränsningar av avtalets räckvidd motiveras av att organisationerna i dessa fall saknar laglig möjlighet att upplåta rätt till kopiering.

Parterna har vid avtalets ingående varit eniga om att det är ett oeftergivligt intresse för skolorna att organisationerna vidtar effektiva åtgärder för att alla berörda rättsinnehavare lämnar någon av organisationerna behövliga fullmakter. Organisationerna har också förbundit sig att fortlöpande verka för detta (14 § i avtalet). Från statens sida har man därför ansett sig kunna räkna med att nästan alla berörda rättsinnehavare kommer att lämna fullmakter. Med hänsyn härtill bör enligt parternas mening kontrollen vid kopieringen inom skolorna kunna begränsas till att avse frågan huruvida förbud mot kopiering med stöd av avtalet meddelats beträffande det verk eller det fotografi som läraren i det enskilda fallet vill kopiera. Skolorna kommer därför att behöva uppgifter om i vilka fall detta skett (16 § i avtalet). Om kontrollen begränsas på detta sätt kan det enligt parterna inte undvikas att kopiering kommer att ske även av verk eller fotografi som inte omfattas av avtalet. Från statens sida har förklarats att man avser att behandla sådan kopiering såsom fråga vore om kopiering enligt avtalet, dvs. att utge föreskriven ersättning därför. Organisationerna har å sin sida åtagit sig att av den ersättning som skall utgå enligt avtalet på begäran utbetala ersättning till den rättsinnehavare vars verk eller fotografi kopierats med stöd av avtalet trots att han inte är bunden av avtalet (17 § i avtalet).

Avtalet avser alla tänkbara grafiska och fotografiska metoder med vilka kopiering kan ske (2 § i avtalet). Som exempel kan nämnas stencilering i olika former, fotokopiering, fotostatkopiering, fotografering, offsettryck och framställning av diabilder. Framställning av film omfattas dock inte av avtalet. Sådan framställning kommer alltså även framdeles att kunna ske endast i den mån detta följer av upphovsrättslagen resp. fotografilagen.

Bestämmelser om den omfattning i vilken kopiering får ske finns i 5—8 §§ i avtalet. Dessutom finns protokollsanteckningar till dessa paragrafer. I korthet innebär bestämmelserna följande. Om läraren vill framställa högst tre exemplar av verk eller del av verk (fotografi) gäller inga inskränkningar. Han får således mångfaldiga så stor del av verket som han önskar. Om läraren däremot vill framställa fler än tre exemplar får han göra detta endast under vissa förutsättningar och i viss utsträckning. Kopieringen skall för det första ske till komplettering av

vad som kan anses vara en normal tillgång på läromedel vid skolanläggningen. Den närmare innebörden därav framgår av protokollsanteckningarna till 6 §. Läraren får vidare under ett kalenderhalvår inte framställa fler exemplar av ett verk eller del av verk (fotografi) än det antal som behövs för att varje elev som han undervisar skall få ett exemplar och han själv det antal exemplar som han behöver för egen del. Dessutom gäller särskilda bestämmelser som i vissa fall begränsar rätten att kopiera tryckta skrifter (8 § i avtalet). Bestämmelserna gäller endast andra tryckta skrifter än tidningar och tidskrifter såsom t. ex. böcker, häften, broschyrer och noter. De gäller vidare endast om skriften finns omedelbart tillgänglig hos utgivaren eller den distributör från vilken skolan normalt förvärvar sina läromedel. I sådant fall får läraren normalt inte mångfaldiga mer än högst hälften av skriften, dock normalt ej mer än 20 sidor. Den närmare innebörden av dessa begränsningar framgår av protokollsanteckningarna till 8 §. Vidare gäller i fråga om samma slag av tryckta skrifter och under förutsättning att de finns omedelbart tillgängliga hos utgivaren eller den nyss nämnde distributören att kopiering normalt över huvud taget inte får ske om skriften kostar högst tre kronor.

Ersättning för kopiering med stöd av avtalet skall utges av staten. Ersättning beräknas — med viss avrundning — till 1 öre per kopiesida vars format uppgår till högst formatet A4 (1 och 11 §§ i avtalet). För kopiesida ur tidning beräknas dock ersättningen till 3 öre, för kopiesida med notskrift till 5 öre och för diabild som till mer än hälften avser bildmaterial till 30 öre (11 § i avtalet).

Bestämmelser om den redovisning som skall ligga till grund för beräkning av ersättningsbeloppets storlek finns i 11 § i avtalet samt i Bilaga A till avtalet. Därav följer att redovisningen skall ske vart tredje år och då omfatta all kopiering under ett halvår vid ca 10 % av de berörda läroanstalterna. Redovisningen har gjorts enkel. Uppgift behöver endast lämnas om den kategori till vilken det kopierade verket hör, såsom t. ex. tidning, lärobok, noter, fotografi. Dessutom skall antalet tagna kopior uppges. Vid det första redovisningstillfället, dvs. under andra halvåret 1973, skall i fråga om tidning, tidskrift, arbetshäfte, andra tryckta läromedel och noter lämnas uppgift om verkets namn samt, om det behövs för att visst läromedel eller vissa noter skall kunna skiljas från annat läromedel eller andra noter med samma eller liknande namn, författarens resp. tonsättarens namn. Den redovisning som skall förekomma utgör således inte grund för en ersättning till varje rättsinnehavare i direkt relation till det antal kopior som framställts ur hans verk (fotografi).

Ersättningen skall betalas till en av organisationerna bildad stiftelse, Bonus (13 § i avtalet). Bonus' stadgar skall fastställas av Kungl. Maj:t. I den mån staten, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet

begär det, skall i Bonus' styrelse ingå ledamöter som utsetts av staten resp. förbunden (18 § i avtalet).

För kopiering av verk eller fotografi som skett före den 1 juli 1973 betalar staten till organisationerna 750 000 kr. Organisationerna åtager sig att bl. a. med användande av dessa medel verka för uppgörelse i godo av anspråk som grundas på kopiering vid berörda läroanstalter före nämnda datum (19 § i avtalet).

Avtalet gäller för en period av tre år räknat fr. o. m. den 1 juli 1973. Det förlängs med fem år i sänder, om det inte sägs upp ett år före avtalsperiods utgång (20 § i avtalet).

Om väsentligt ändrade förhållanden inträder kan förhandlingar om justeringar av avtalet inledas. Såsom väsentlig ändring skall inte räknas den omständigheten att staten, kommun eller landstingskommun vidtar åtgärd för begränsning av kopieringen (21 § i avtalet). Staten kan även under avtalsperioden uppsäga avtalet. Detta gäller om organisationerna inte kan visa att de företräder ett visst minsta antal rättsinnehavare (15 § i avtalet).

För egen del anser jag att avtalet bör bedömas mot följande bakgrund. De av avtalet berörda läroanstalterna har behov av att kunna kopiera ur böcker, tidningar och tidskrifter samt ur andra litterära och konstnärliga verk. Behov föreligger också av att kunna kopiera fotografier. I fråga om de verk och fotografier till vilka skydd föreligger enligt upphovsrättslagen resp. fotografilagen kan läroanstalternas behov inte helt tillfredsställas inom ramen för de lagbestämmelser som ger rätt att kopiera utan rättsinnehavarens samtycke, främst 11 § första stycket upphovsrättslagen och 5 § fotografilagen. Att i varje enskilt fall skaffa erforderligt samtycke är praktiskt ogenomförbart. Den närmare innebörden i 11 § första stycket upphovsrättslagen och 5 § fotografilagen är oklar. Det exakta antalet kopior som får framställas kan nämligen inte anges. För lärarna som har behov av att kunna kopiera liksom för rättsinnehavaren är detta otillfredsställande.

Mot denna bakgrund finner jag det angeläget att det skapas klarhet om kopieringsrättens omfattning inom utbildningsväsendet. Därvid bör också tillses att utbildningsväsendets behov tillfredsställs. Enligt min mening ger avtalet den klarhet som behövs. Avtalet torde också ge de berörda läroanstalterna den kopieringsrätt som kan anses erforderlig.

Avtalet avser visserligen främst kommunala och landstingskommunala läroanstalter och är att betrakta som en kostnad för läromedel. Trots detta bör — såsom också har angetts i avtalet — ersättningen utges av staten då man härigenom kan högst avsevärt förenkla redovisningen. Avtalet kan därför inte ses som ett avsteg från gällande principer om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna/landstingskommunerna.

Vid bestämmande av ersättningsbeloppets storlek bör beaktas bl. a.

att viss del av den kopieringsrätt som avtalet ger motsvarar den rätt till kopiering som enligt 11 § första stycket upphovsrättslagen och 5 § fotografilagen får ske utan ersättning. Med hänsyn härtill och till övriga omständigheter finner jag den överenskomna ersättningen godtagbar. Jag beräknar därvid att antalet kopior inte skall behöva uppgå till det antal om 150 miljoner som 1968 års undersökning antyder. Omkring 10 % av den kopiering som skedde 1968 får nämligen inte ske enligt avtalet. Vidare avser jag att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt SÖ att närmare utreda behovet av och formerna för kopiering. Denna utredning bör ta sikte på att förhindra kopiering i de fall då detta ställer sig dyrare än anskaffning av det kopierade verket. Därigenom bör en ytterligare minskning av kopieringens omfattning kunna uppnås. Mot bakgrund härav beräknas ersättning enligt avtalet för budgetåret 1973/1974 till 1,2 milj. kr. Härtill kommer 750 000 kr. som skall utgå för förfluten tid.

I och för sig hade det varit önskvärt att avtalstiden hade varit längre än tre år. Med hänsyn till att avtalet torde vara det första i sitt slag och att det därför är svårt att helt överblicka avtalets konsekvenser anser jag, att det är rimligt att på sätt som skett begränsa avtalstiden till en relativt kort försöksperiod.

Avtalet har godtagits av Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. Under senare delen av förhandlingarna har nära kontakt hållits med övriga nordiska länder. Frågor om kopiering av litterära och konstnärliga verk och av fotografier behandlas f. n. av den Nordiska upphovsrättskommittén (JU 1970: 62). Enligt vad jag inhämtat kommer det nu ingångna avtalet inte att försvåra det arbete som kommittén bedriver.

Avtalet bör i vad det avser skyldighet för staten att utge ersättning för kopiering inom undervisningsväsendet underställas riksdagen för godkännande.

Ersättning enligt avtalet bör få bestridas ur anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. (prop. 1973: 1, bil. 10 p. D 8).

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att, såvitt gäller skyldighet för staten att utge ersättning för kopiering, godkänna avtalet om skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande,
2. medge att ersättning enligt avtalet får bestridas ur anslaget *Bidrag till driften av grundskolor m. m.*

Med bifall till vad föredragande sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

Avtal

om skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande mellan staten och följande organisationer, nämligen Sveriges Författarförbund, Läromedelsförfattarnas förening, Svenska Bokförläggareföreningen, Svenska Tidningsutgivareföreningen, Tidningarnas Arbetsgivareförening, Svenska Journalistförbundet, Föreningen Svensk Fackpress, Fackförbundspressens samorganisation, Bildleverantörernas förening, Svenska Fotografers Förbund, Pressfotografernas klubb, Konstnärernas Riksorganisation, Föreningen Svenska Tecknare, Föreningen Svenska Tonsättare, Föreningen Svenska populärauktorer, Svenska Musikförläggareföreningen, Sveriges Radio och S'TIM.

Allmänna bestämmelser

1 §

I avtalet förstås med

skola läroanstalt eller utbildningslinje för vilken staten, kommun eller landstingskommun är huvudman och vilken, såvitt avser frågor som rör utbildningen, står under tillsyn av skolöverstyrelsen,

verk litterärt eller konstnärligt verk till vilket upphovsrätt gäller enligt upphovsrättslagen eller fotografisk bild till vilken rätt gäller enligt fotografilagen,

skrift bok, häfte, broschyr, notblad och liknande, innehållande ett eller flera verk, samt tidning, tidskrift eller annan periodisk skrift,

rättsinnehavare den som i fråga om verk eller berörd del av verk har rätt att tillåta sådant mångfaldigande som avses i 2 §,

kopiesida en sådan kopia av verk eller del av verk som har ett format vilket ej överstiger format A 4 eller, i fråga om kopia av större format, varje påbörjad del motsvarande format A 4,

diabild transparent bild för projektion.

Omfattar en kopiesida som framställts genom direktkopiering ur en bok eller ur en tidskrift mer än en av bokens resp. tidskriftens sidor skall sådan kopiesida i detta avtal räknas som det antal kopiesidor som motsvarar antalet boksidor resp. tidskriftssidor som helt eller delvis återges på kopiesidan.

Kopiesida till vilken överförts text genom t. ex. maskinskrift skall i detta avtal räknas som två kopiesidor, om till sidan överförts mer än vad som med normala marginaler och radavstånd rymmes på en sida av format A4 (ca 2 000 typrum).

2 §

Avtalet omfattar sådant grafiskt, fotografiskt eller liknande mångfaldigande av verk eller del av verk som lärare företar eller låter företas för sin egen undervisning i skola oavsett om mångfaldigandet sker med skolans apparatur eller på annat sätt.

Från avtalet undantas framställning av rörliga bilder.

3 §

Under avtalet faller alla utgivna verk, till vilka part på organisations-

sidan äger upplåta rätt till sådant mångfaldigande som avses i 2 § första stycket. Med utgivna verk jämställes konstverk, av vilka upphovsmannen överlåtit exemplar, och offentliggjorda fotografiska bilder.

4 §

Organisationerna förutsätter att lärare för sin egen undervisning i skola ej — vid sidan av bestämmelserna i detta avtal — företar eller låter företas mångfaldigande med stöd av 11 § första stycket upphovsrättslagen eller 5 § fotografilagen.

Staten kommer att — i annan form än genom ändring av 11 § första stycket upphovsrättslagen och 5 § fotografilagen — verka för att nämnda förutsättning uppfylles. Sker dock mångfaldigande med stöd av eller under åberopande av 11 § första stycket upphovsrättslagen eller 5 § fotografilagen utger staten ersättning därför såsom om fråga vore om mångfaldigande enligt detta avtal.

Avtalet berör ej den rätt till mångfaldigande som följer av annan bestämmelse i upphovsrättslagen eller fotografilagen än 11 § första stycket resp. 5 §.

5 §

Utan särskilt tillstånd av rättsinnehavaren får en lärare alltid för sin egen undervisning i skola framställa eller låta framställa upp till tre exemplar av verk eller del av verk.

6 §

En större upplaga än tre exemplar av verk eller del av verk får en lärare framställa eller låta framställa utan särskilt tillstånd av rättsinnehavaren, i den mån han behöver den under kalenderhalvåret för sin egen undervisning i skola till komplettering av vad som kan anses vara en normal tillgång på läromedel vid skolanläggningen. Om den närmare innebörden i denna bestämmelse stadgas i 7 och 8 §§.

7 §

Vad som sagts i 6 § innebär att en lärare under samma kalenderhalvår och för samma elever normalt ej framställer eller låter framställa fler än 100 exemplar av verk eller del av verk.

8 §

Vad som sagts i 6 § innebär vidare i fråga om sådan icke-periodisk skrift som finns tillgänglig hos utgivaren eller hos sådan lokal eller central distributör, från vilken skolan normalt förvärvar sina läromedel

1. att en lärare normalt ej framställer eller låter framställa kopiesida ur skrift för vilken skolan vid förvärv måste betala högst tre kronor,

2. att en lärare under samma kalenderhalvår och för samma elever normalt ej framställer eller låter framställa kopiesidor av större del av skrift än som motsvarar hälften av skriften, dock normalt ej mer än 20 sidor ur skriften.

Vid tillämpning av första stycket 2 jämställes med skrift sådan del av en skrift som också finns tillgänglig separat hos utgivaren eller hos distributör som anges i första stycket.

Ersättning

9 §

För mångfaldigande enligt 5 § utgår ingen ersättning, i den mån ej annat följer av 10 §.

10 §

Staten utger ersättning för mångfaldigande i följande fall, nämligen för

1. sådan framställning av diabilder med stöd av 5 § som läraren gör eller låter göra med skolans eller AV-centrals apparatur eller eljest på det allmännas bekostnad,

2. mångfaldigande enligt 6 §.

Ersättning enligt första stycket utgår för varje avtalsår (tiden fr. o. m. den 1 juli t. o. m. den 30 juni nästföljande kalenderår) med 50 000 kronor för varje fullt antal om fem miljoner kopiesidor som under avtalsåret sammanlagt framställts vid skolorna i landet. Närmare bestämmelser om beräkningen av antalet kopiesidor finns i 11 §.

11 §

Antalet kopiesidor enligt 10 § beräknas på grundval av redovisning från skolorna till den myndighet som staten bestämmer. Redovisningen skall omfatta tiden den 1 juli—den 31 december under vart tredje avtalsår med början under det första avtalsåret. För avtalsår då redovisning ej sker skall antalet kopiesidor anses uppgå till samma antal som bestämts på grundval av närmast föregående redovisning.

Diabild som till mer än hälften avser annat än bildmaterial skall ej redovisas.

Vid redovisningen räknas varje kopiesida med notskrift som fem, kopiesida ur tidning som tre och diabild vilken till minst hälften avser bildmaterial, som 30 kopiesidor.

Vid tillämpning av denna paragraf avrundas antalet kopiesidor till närmast hela antal om fem miljoner kopiesidor. Antal kopiesidor under 2 500 000 avrundas härvid nedåt och annat antal uppåt.

I fråga om redovisningen gäller närmare bestämmelser enligt bilaga A.

12 §

Den bearbetning av redovisningen som fordras för att bestämma dels antalet ersättningsberättigade kopiesidor enligt 10 och 11 §§, dels detta antals fördelning på de olika kategorier som anges i bilaga A verkställs av den myndighet, som staten bestämmer. Bearbetning skall ske i nära kontakt med en av organisationerna upprättad stiftelse, Bonus.

Organisation har rätt att verkställa annan bearbetning av redovisningen.

13 §

Ersättning enligt 10 § utbetalas till Bonus.

Ersättning för det första avtalsåret utbetalas med 900 000 kronor i förskott under juli månad 1973 och med eventuellt återstående belopp i april 1974. Överstiger förskottet det belopp som skall utgå i ersätt-

ning, skall det överskjutande beloppet avdragas vid utbetalningen av ersättningen för det andra avtalsåret.

Ersättningen för senare avtalsår utbetalas, i fråga om år då redovisning enligt 11 § ej sker, i juli månad under avtalsåret. I fråga om annat avtalsår än det första då sådan redovisning sker utbetalas förskott under juli månad med 90 % av ersättningen för närmast föregående avtalsår. Eventuellt återstående belopp utbetalas i april månad under avtalsåret. Överstiger förskottet det belopp som skall utgå i ersättning, skall det överskjutande beloppet avdragas vid utbetalningen av ersättningen för närmast följande avtalsår.

Särskilda bestämmelser

14 §

Organisationerna förbinder sig att fortlöpande verka för att alla berörda rättsinnehavare själva eller genom organisation på organisationsidan medger rätt till mångfaldigande enligt detta avtal beträffande samtliga berörda verk. Detta åtagande gäller även i fråga om sådan rättsinnehavare som ej är medlem i organisation på organisationsidan.

15 §

Organisationerna skall, när staten begär det, inom en månad eller den längre tid varom parterna kan enas förete material av vilket kan slutas att mångfaldigande enligt detta avtal medges av

1. upphovsmännen till minst 95 % av de verk vilka är avsedda för undervisningsändamål vid skola, vilka utan hinder får användas där och vilkas senaste upplaga utkommit tidigast fem år före avtalsårets ingång,

2. minst 95 % av samtliga journalister anställda vid tidningar eller tidskrifter utgivna av medlem i Svenska Tidningsutgivareföreningen,

3. bokförläggare som tillsammans utgivit minst 95 % av de verk som under föregående avtalsår eller, i fråga om första avtalsåret, närmast föregående tolv månadersperiod utgivits av medlemmarna i Svenska Bokförläggareföreningen,

4. utgivare av dagstidningar som under närmast föregående ordinarie redovisningsperiod enligt Tidningsstatistik AB utgivit tidningsexemplar till ett antal som motsvarar minst 95 % av tidningarnas medelnettopplagor för vardagar.

Kan organisationerna under visst avtalsår ej förete sådant material som avses i första stycket, skall avtalet upphöra att gälla, en månad efter uppsägning, för återstoden av avtalsåret. Utgiven ersättning för avtalsåret som belöper på återstoden av avtalsåret skall återbetalas.

Uppsägning enligt andra stycket skall ske hos Bonus.

16 §

Organisationerna skall till den myndighet som staten bestämmer fortlöpande överlämna dels uppgift på namnen på medlemmarna i organisationerna, dels uppgift på sådant verk beträffande vilket rättsinnehavare som är medlem i organisation meddelat förbud mot mångfaldigande enligt detta avtal.

17 §

Har ett verk, som enligt 3 § ej omfattas av avtalet, mångfaldigats vid skola men kan ersättning därför anses ha utgått enligt detta avtal skall rättsinnehavaren, om han begär ersättning, erbjudas sådan av Bonus ur det belopp som staten utbetalt enligt detta avtal.

18 §

Stadgarna för stiftelsen Bonus skall underställas staten för prövning och fastställelse. I den mån staten, Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet begär det, skall i styrelsen för Bonus ingå ledamöter utsedda av staten eller resp. förbund.

19 §

För mångfaldigande av verk eller del av verk vid skola under förfluten tid utbetalar staten under juli 1973 ersättning till Bonus med 750 000 kronor.

Organisationerna åtager sig att — bl. a. genom anlitande av medel som avses i första stycket — verka för uppgörelse i godo av anspråk som grundas på mångfaldigande av verk eller del av verk i skola under förfluten tid.

Avtalstid m. m.

20 §

Avtalet gäller från och med den 1 juli 1973 till och med den 30 juni 1976. Om avtalet ej uppsäges av part senast ett år före avtalstidens utgång, förlängs avtalet med fem år för varje gång.

För giltig uppsägning från organisationssidan fordras att samtliga organisationer är eniga därom. Uppsägning från statens sida sker hos Bonus.

21 §

Om väsentligt ändrade förhållanden inträder, skall på begäran av staten eller samtliga organisationer förhandlingar inledas om de justeringar av avtalet som de ändrade förhållandena bör föranleda. Såsom väsentlig ändring skall icke räknas den omständigheten att staten, kommun eller landstingskommun under avtalsperioden vidtager åtgärd för begränsning av mångfaldigandet inom skolorna.

22 §

Detta avtal gäller under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande.

23 §

Parterna har enats om vissa protokollsanteckningar. Dessa, som biläggas detta avtal som bilaga B, är avsedda att tjäna som vägledning vid tillämpningen av avtalet.

Stockholm den 5 mars 1973.

För staten:

Jöran Mueller

För
Sveriges Författarförbund
Föreningen svenska tecknare enl. fullmakt
Fackförbundspressens samorganisation enl. fullmakt
Jan Gehlin

Föreningen Svenska Tonsättare
Eskil Hemberg
STIM
Sven Wilson

Konstnärernas Riksorganisation
Margareta Carlstedt

Svenska Journalistförbundet
C. H. Hernlund

Pressfotografernas klubb
Tore Falk Bengt Nordin

Läromedelsförfattarnas Förening
Gunnar Ander

Föreningen Svenska Populärauktorer
Roland Levin

Svenska Musikförläggareföreningen
Lennart Bagger-Sjöbäck

FACTU¹
Evy Björklund

Bildleverantörernas Förening
Stig Yngve B. Lindskog

Svenska Fotografernas Förbund
Sven Lindberg

Svenska Bokförläggareföreningen
C. Eberstein

Tidningarnas Arbetsgivareförening
Per-Axel Petersson

Svenska Tidningsutgivareföreningen
Karl-Henrik Ekberg

Sveriges Radio AB
Gunnar Hansson

¹ Beteckning för Föreningen Svensk fackpress.

Redovisningssystem

Redovisning enligt 11 § avtalet om skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande skall ske enligt det redovisningssystem som anges i det följande.

URVAL

Registrering av mångfaldigande skall ske vid ett urval av enheter inom berörda skolformer. Urvalet verkställs av den myndighet som staten bestämmer i samråd med Bonus enligt följande principer

<i>Grundskola</i>	Grundskolans rektorsområden indelas i två grupper, en med och en utan högstadium. Ur varje grupp dras ett urval på 10 %
<i>Gymnasieskola</i>	
a) Allmän skolenhet	Ett urval på 10 % av skolenheterna med fördelning proportionellt efter andelen elever i var och en av storleksgrupperna: högst 799, 800—999 samt över 999 elever
b) Särskild skolenhet typ 1	Ett urval på 10 % av skolenheterna med fördelning proportionellt efter andelen elever i var och en av storleksgrupperna: högst 199, 200—499 samt över 499 elever
c) Särskild skolenhet typ 2	Ett urval på 10 % av skolenheterna med fördelning proportionellt efter andelen elever i var och en av storleksgrupperna: högst 599, 600—899 samt över 899 elever
<i>Folkhögskolor</i>	Ett urval på 10 % av skolenheter med landsting som huvudman
<i>Kommunal vuxenutbildning</i>	
a) Särskilda skolenheter för vuxenutbildning	Ett urval på 10 % av skolenheterna, dock minst 4 skolenheter
b) Övrig kommunal vuxenutbildning	Vid de grund- och gymnasieskolor som ingår i urvalet registreras även mångfaldigande för vuxenutbildning där sådan förekommer
<i>Statlig vuxenutbildning</i>	En skolenhet skall ingå i urvalet
<i>AMU-center med tillhörande filialer</i>	Ett urval av 10 % av AMU-center utan filial, dock minst 4
<i>Läro- och lärutbildningsanstalter</i>	Ett urval på 10 % av skolenheterna, dock minst 4 enheter

Länsskolnämndernas fortbildning Ett urval på 2 länsskolnämnder

REGISTRERING VID URVALSENHETERNA

Registrering skall endast ske på blanketter som tillhandahålles av staten. De skall finnas tillgängliga vid den utrustning som används för mångfaldigande. Notering skall ske vid varje tillfälle då mångfaldigande sker och avse antal kopiesidor med fördelning på följande kategorier:

Ersättningsgrundande

- 1) tidning
- 2) tidskrift
- 3) skönlitteratur i bokform eller liknande
- 4) facklitteratur i bokform eller liknande
- 5) arbetshäften (motsv.)
- 6) andra tryckta läromedel
- 7) fotografi
- 8) annat bildmaterial
- 9) noter
- 10) övrigt

Ej ersättningsgrundande

- 11) egenproducerad förlaga
- 12) allmän handling eller annat verk till vilket upphovsrätt ej gäller.

I fråga om kopiesida som ej har karaktären av diabild gäller följande bestämmelser: Kopiesida, vilken omfattar fotografi eller annat bildmaterial ur någon av kategorierna 1—6, skall redovisas under den av dessa sistnämnda kategorier som kopiesidan avser om texten är det väsentliga. Är fotografiet eller bildmaterialet det väsentliga redovisas däremot kopiesidan under kategori 7 respektive 8. Därvid skall bildmaterialet anses som det väsentliga endast i den mån bildmaterial avser mer än hälften av kopiesidan och avsikten med mångfaldigandet just är att för eleverna återge bildmaterialet. Omfattar kopiesida i annat fall material ur skilda kategorier skall den i redovisningen anges under den kategori som avser huvuddelen av kopiesidan. Dock skall kopiesida som omfattar noter alltid redovisas under kategori 9 om den avser ett verk som framställts för undervisning i musik.

Kopiesida som har karaktär av diabild redovisas enligt 11 § i avtalet endast i den mån diabilden till minst hälften avser bildmaterial. Vid redovisningen hänföres sådan diabild endast till kategori 7 respektive 8.

Vid den redovisning som sker under tiden den 1 juli—den 31 december 1973 skall, såvitt det är möjligt, i fråga om tidningar och tidskrifter samt arbetshäften (motsvarande), andra tryckta läromedel och noter anges verkets namn samt, om det behövs för att visst läromedel eller vissa noter skall kunna skiljas från annat läromedel resp. andra noter med samma eller liknande namn, författarens resp. tonsättarens namn. I övrigt skall uppgifter för identifikation av tidning, tidskrift, bok, bild, noter eller annat verk ej förekomma.

UPPRÄKNING

De erhållna resultaten skall uppräknas att representera hela avtalsområdet. Denna uppräkning skall ske för varje skolform för sig genom att resultatet divideras med antalet elever i urvalsskolorna under redovisningsperiod och multipliceras med totala antalet elever inom ifrågasvarande skolform under samma period.

Uppräkning till helt avtalsår skall ske genom att resultaten enligt första stycket multipliceras med 2.

Vid tillämpning av uppräkningsbestämmelserna skall elev i nomadskola, specialskola, särskola eller ungdomsvårdsskola jämföras med elev i grundskola och elev i sjuksköterskeskola eller sjöbefälsskola med elev i gymnasieskola.

Beträffande övriga skolor skall uppräkning ske i enlighet med vad som gäller för närmast jämförbara skolform.

Protokollsanteckningar

Till 1 § andra stycket. Med direktkopiering enligt andra stycket avses sådan framställning av kopiesida som sker direkt ur bok eller tidskrift utan att texten överförs till maskinskrift eller handskrift eller redigerats genom sammanklippning från skilda sidor.

Såsom direktkopiering räknas ej förfarande varigenom två sidor ur en bok eller tidskrift fotokopieras och sammanföres till en sida som därefter i sin tur kopieras. Den kopierade sida som då erhålls är att jämföra med maskinskriven sida. Om denna sida skall anses som en eller två kopiesidor beror på antalet typrum som överförs till sidan (jfr protokollsanteckningen till 1 § tredje stycket).

En kopiesida som framställts genom direktkopiering anses omfatta mer än en boksida resp. en tidskriftssida, om på kopiesidan tagits med text eller bildmaterial från mer än en boksida resp. tidskriftssida. Det saknar därvid betydelse hur stor del av texten på varje sida som medtagits. Om exempelvis en lärare önskar att på samma kopiesida ta med sex rader på sidan 20 och sju rader på sidan 21 och därför vid direktkopieringen täckt över den återstående texten, skall den av läraren framställda kopiesidan enligt 1 § andra stycket räknas som två kopiesidor. Det sagda gäller dock endast om kopieringen avser fullständiga rader. Avser de direktkopierade sidorna bildmaterial medräknas endast sådan sida från vilken överförs minst en hel bild.

Vad ovan sagts om kopiesida avser kopiesida med ett format som ej överstiger format A 4. Framställs genom direktkopiering en kopiesida vars format överstiger A 4, skall enligt 1 § första stycket i avtalet varje påbörjad del av kopiesidan motsvarande format A 4 räknas som en särskild kopiesida. Detta innebär bl. a. att, om kopian i exemplet ovan framställs i folioformat, räknas den som fyra kopiesidor.

Till 1 § tredje stycket. Med typrum förstås det utrymme som behövs för ett skrivtecken med maskinskrift, oavsett om utrymmet utnyttjas för ett skrivtecken eller för mellanrum mellan två ord.

Vid förfarande som avses i andra stycket under rubriken »Till 1 § andra stycket» avses med typrum det utrymme som behövs för en bokstav med den tryckningsmetod som använts vid framställningen av den bok eller tidskrift ur vilket kopieringen skett.

Till 2 §. Den citaträtt som avses i 14 § upphovsrättslagen berörs inte av detta avtal. Mångfaldigande enligt avtalet anses föreligga så snart som lärare framställt eller låtit framställa i den mening som avses i 2 § upphovsrättslagen resp. 1 § fotografilagen minst ett exemplar av ett verk resp. fotografi eller del av verk resp. del av fotografi allt i den mån fråga ej är om citat enligt 14 § upphovsrättslagen. Avtalet avser alla tänkbara grafiska och fotografiska metoder, med det undantag av vad som anges i 2 § andra stycket i avtalet. Som exempel på metoder som avtalet avser kan nämnas stencilering i olika former, fotokopiering, fotostatkopiering, fotografering, offsettryck och framställning av diabilder. Däremot omfattar avtalet ej framställning som sker med enbart handskrift.

Undantaget i 2 § andra stycket i avtalet avser endast det fall då kopian utgörs av rörliga bilder. Härmed avses att kopian framställts med en filmkamera och omfattar en serie bilder (film). Det sagda gäller oavsett om filmens motiv avser föremål i rörelse eller ett orörligt föremål exempelvis en tavla. Undantaget i andra stycket avser däremot inte en kopia av en enskild bild ur en film; denna anses som ett fotografi enligt fotografilagen.

Innebörden i att framställningen av rörliga bilder undantages från avtalet blir att frågan huruvida sådan framställning får ske skall avgöras med ledning av upphovsrättslagen resp. fotografilagen.

Med lärare avses i avtalet envar som fullgör undervisning i skola som omfattas av avtalet.

Till 3 §. Avtalet avser mångfaldigande av verk i fråga om vilket den person som äger upplåta rätt till mångfaldigande (rättsinnehavaren) via organisation på organisationssidan upplåtit rätt till mångfaldigande enligt avtalet. Det har upplysts att organisationerna genom särskilda beslut skaffat sig fullmakt att upplåta rätt till mångfaldigande för sina medlemmar. Denna rätt skall gälla i den mån medlem inte uttryckligen meddelat förbud mot kopiering. Det sagda innebär bl. a. att avtalet inte omfattar verk vars rättsinnehavare ej är medlem i organisation på organisationssidan och ej heller eljest givit någon av organisationerna fullmakt att upplåta rätt till mångfaldigande. Avtalet omfattar ej heller verk i fråga om vilket rättsinnehavaren — trots att han är medlem i någon av organisationerna — förbjudit organisationen att upplåta rätt till mångfaldigande. Dessa begränsningar av avtalets räckvidd motiveras av att organisationerna på organisationssidan saknar laglig möjlighet att upplåta rätt till mångfaldigande av andra verk.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts är parterna eniga om att det är ett ocftergivligt intresse för skolorna att organisationerna på organisationssidan vidtar effektiva åtgärder för att om möjligt alla berörda rättsinnehavare lämna någon av organisationerna erforderliga fullmakter (14 §). Staten räknar därför med att nästan alla rättsinnehavare kommer att lämna fullmakter. Med hänsyn härtill bör det vara möjligt att vid mångfaldigande inom skolorna begränsa kontrollen till att avse frågan huruvida förbud mot mångfaldigande enligt detta avtal meddelats beträffande det verk som läraren i det enskilda fallet vill mångfaldiga. Skolorna kommer alltså att behöva uppgift på de verk i fråga om vilka medlem i organisation på organisationssidan förbjudit mångfaldigande (16 §).

Parterna är ense om, att kontrollen inom skolorna kan begränsas på sätt nu angetts. Om kontrollen begränsas på detta sätt kan det, enligt vad parterna gemensamt konstaterat, ej undvikas att mångfaldigande kommer att ske även av verk som ej omfattas av avtalet. Detta mångfaldigande vid sidan av avtalet — vilket mångfaldigande med hänsyn till organisationernas åtagande enligt 14 § torde bli av relativt begränsad omfattning — avser staten att behandla såsom fråga vore om mångfaldigande enligt avtalet. Självfallet skall lärarna respektera förbud mot mångfaldigande som avgetts av rättsinnehavare som ej tillhör organisation på organisationssidan.

Lärarna skall också iakttaga att organisationerna ej företräder rättsinnehavare till verk som utgivits eller, i fråga om fotografi, offentliggjorts endast i utlandet.

Lärarna skall vidare iakttaga att Svenska Tidningsutgivareföreningen förklarar att föreningen f. n. icke företräder rättsinnehavare till signerad artikel i svensk tidning som författats av utländsk medborgare.

Har ett verk som enligt 3 § ej omfattas av avtalet, mångfaldigats vid skola, skall enligt 17 § avtalet Bonus erbjuda rättsinnehavaren ersättning.

Paragrafen avser alla verk som utgivits alltså även verk till vilka läraren själv har upphovsrätten. Eftersom avtalet omfattar endast verk som utgivits, kommer det material som en lärare producerar direkt för sin undervisning i allmänhet ej att falla in under avtalet.

Till 4 §. Bestämmelsen i tredje stycket syftar bl. a. på den rätt till utbildning som avses i 25 § upphovsrättslagen och den rätt till mångfaldigande som skolan eller enskild lärare kan ha förvärvat genom avtal med rättsinnehavaren.

Till 5 och 6 §§. Lärare som i sin undervisning använder exemplar av litterärt eller konstnärligt verk eller fotografi som framställts enligt detta avtal skall anses ha fullgjort sin skyldighet enligt 3 § första stycket upphovsrättslagen resp. 2 § första stycket fotografilagen om han därvid på kopian anger upphovsmannens resp. fotografens namn eller muntligen nämner detta. Om läraren inte känner till namnet, behöver han inte efterforska det.

Till 5 §. Paragrafen gäller endast i fråga om upplaga som omfattar högst tre exemplar. Omfattar upplagan mer än tre exemplar, gäller paragrafen däremot inte, inte ens i vad avser de första tre exemplaren. För hela den upplaga som omfattar minst fyra exemplar gäller i stället 6 § och följande.

För framställning av upplagor om högst tre exemplar gäller inga andra villkor än som anges i 5 §. Någon begränsning till ett visst antal sidor som högst får mångfaldigas ur varje verk gäller alltså ej. Ej heller behöver hänsyn tas till tillgången på läromedel vid skola på sätt som i 6 § stadgas för upplagor om mer än tre exemplar.

Till 6 §. Paragrafen gäller för allt mångfaldigande som avser upplagor om mer än tre exemplar. I fråga om sådana upplagor avser paragrafen hela upplagan, alltså även de tre första exemplaren. Paragrafen innehåller följande fyra begränsningar i lärares rätt att mångfaldiga. Enligt den första får lärare inte mångfaldiga eller låta mångfaldiga annat än för sin egen undervisning. Med låta mångfaldiga åsyftas att lärare uppdrager åt annan, exempelvis vaktmästare, elev eller lärare att låta verkställa själva mångfaldigandet. I övrigt får lärare däremot inte mångfaldiga för att tillgodose annan lärares behov. Som en andra begränsning gäller att upplagan endast får vara så stor som behövs för lärarens undervisning. Behovet skall för det tredje vara aktuellt. Läraren skall nämligen behöva upplagan under det kalenderhalvår under vilket mångfaldigandet sker. För det fjärde fordras att behovet föreligger trots att det vid skolanläggningen finns en normal tillgång på läromedel. Vid bedömning av frågan huruvida en viss lärare behöver mångfaldiga till komplettering av en normal tillgång på läromedel skall hänsyn naturligtvis tas till läromedlen i det aktuella ämnet och årskursen.

Det kan i vissa fall vara svårt att avgöra huruvida kravet på normal

tillgång på läromedel är uppfyllt. Avgörande får bli pedagogiska hänsyn. Även tillgången på läromedel i allmänna handeln har stor betydelse. Följande exempel kan tjäna som vägledning. Finns för ett visst ämne i en viss årskurs flera godtagbara läroböcker, är kravet på normal tillgång på läromedel i detta ämne och i denna årskurs alltid uppfyllt så snart varje elev disponerar ett exemplar av en av de nämnda läroböckerna. Det sagda innebär inte att eleverna behöver disponera över läromedel som täcker hela lärokursen.

En lärobok kan vara godtagbar även om den inte täcker hela lärokursen.

Med formuleringen »till komplettering av vad som kan anses vara en normal tillgång på läromedel vid skolanläggningen» har avsetts att markera att lärarna inte genom mångfaldigande får framställa sådana läromedel som avses med begreppet »normal tillgång på läromedel vid skolanläggningen». De får inte heller genom mångfaldigande av delar ur två eller flera verk framställa läromedel som avses med begreppet »normal tillgång på läromedel vid skolanläggningen» eller läromedel som ersätter läromedel som avses med nämnda begrepp. Det sagda innebär en viss begränsning av rätten att mångfaldiga ur läroböcker av skilda slag. Mångfaldigande ur andra böcker, ur tidningar och tidskrifter torde däremot så gott som aldrig begränsas av den aktuella föreskriften, då allt mångfaldigande ur sådana verk regelmässigt sker »till komplettering av vad som kan anses vara en normal tillgång på läromedel vid skolanläggningen».

Den närmare innebörden av 6 § preciseras i 7 och 8 §§ genom angivande av regler för vissa vanliga typfall.

Till 7 §. I 6 § anges vissa begränsningar i lärares rätt att mångfaldiga. Enligt en av dessa begränsningar får lärare framställa högst det antal kopior som han behöver för sin undervisning under samma kalenderhalvår. Den närmare innebörden i denna begränsning preciseras i 7 § till att avse normalt högst 100 exemplar under samma kalenderhalvår för samma elever. Bestämmelserna i 7 § bygger på det antagandet att en lärare i regel inte har mer än tre klasser i samma årskurs (motsvarande) och att han därför under ett visst kalenderhalvår inte har fler än ett 90-tal elever att undervisa i ett visst ämnesavsnitt. Skulle en lärare under något kalenderhalvår ha fler elever att undervisa i ett visst ämnesavsnitt skall han dock enligt 7 § ha rätt att framställa det högre antal kopior än 100 som han behöver för egen och för elevernas räkning. Det senast sagda gäller oavsett om alla de elever läraren har att undervisa i samma ämnesavsnitt under kalenderhalvåret tillhör samma eller skilda årskurser.

Har lärare färre antal elever att undervisa i ett visst ämnesavsnitt ett visst kalenderhalvår än som motsvaras av tre klasser får han naturligtvis ej framställa 100 exemplar. I sådant fall begränsas hans rätt att mångfaldiga till det lägre antal kopior än 100 som han behöver för egen och för elevernas räkning.

7 § gäller alla slags verk alltså såväl periodiska skrifter som icke-periodiska skrifter och andra verk. Paragrafen är tillämplig på alla verk oavsett om verket finns tillgängligt hos utgivaren eller skolans distributör och oavsett inköpspriset.

I fråga om icke-periodisk skrift som finns tillgänglig hos utgivaren

eller hos lokal eller central distributör från vilken skolan normalt förvärvar sina läromedel gäller — utöver vad som stadgas i 6 och 7 §§ — vissa ytterligare begränsningar i rätten att mångfaldiga. Dessa begränsningar preciseras i 8 §.

I fråga om andra verk — däribland periodisk skrift och sådan icke-periodisk skrift som ej finns tillgänglig hos utgivaren eller hos lokal eller central distributör — gäller däremot inga andra begränsningar i rätten att mångfaldiga än som anges i 6 och 7 §§.

Till 8 §. Enligt paragrafen skall rätten att mångfaldiga normalt begränsas i vissa hänseenden. Begränsningen gäller endast skrifter som finns tillgängliga hos utgivaren eller, i fråga om läromedel, hos den distributör från vilken skolan normalt förvärvar sina läromedel. Kravet på tillgänglighet är uppfyllt endast om utgivaren eller distributören vid förfrågan förklarar sig omgående kunna leverera önskat antal exemplar av skriften.

Begränsningarna i rätten att mångfaldiga avser för det första att lärare normalt inte får mångfaldiga skrift som kostar högst tre kronor. Det pris som är avgörande är det som skolan faktiskt betalar. Parterna har förutsatt att lärare — i de fall då priset ej är utsatt på skrift — inte behöver efterforska priset; förbudet skall i sådant fall gälla endast om läraren har anledning att antaga att priset uppgår till högst tre kronor.

Som redan angetts gäller förbudet mot mångfaldigande av skrift för vilken skolan måste betala högst tre kronor endast i normalfallet. Undantag från förbudet har förutsatts gälla i första hand för skrift som tillhandahålles gratis exempelvis reklambroschyrer och informationsmaterial från organisationer och politiska partier.

Paragrafen innehåller för det andra en regel som begränsar rätten att mångfaldiga till att för samma elevr normalt avse högst hälften av en skrift dock normalt ej över 20 sidor av skriften. Genom att inskjuta ordet normalt har parterna markerat att mångfaldigandet i vissa fall kan få avse mer än hälften av en skrift resp. mer än 20 sidor. Detta förutsätts få ske i den mån det behövs för att mångfaldigande skall bli meningsfullt. Om exempelvis behov föreligger av att mångfaldiga ett visst avsnitt (kapitel eller liknande) och detta omfattar någon eller några få sidor mer än hälften resp. 20 sidor får mångfaldigandet avse hela avsnittet.

Till 10 §. Som redan angetts i anvisningarna till 6 § skall ersättning enligt 10 § första stycket 2. utgå för hela upplagan, således även för de tre första exemplaren.

